

DE MAASGOUW,

Orgaan voor Limburgsche Geschiedenis, Taal- en Letterkunde.

PRIJS PER JAARGANG:

Voor Nederland 2 gulden.
 „ België 5 franken.

Advertentiën: 10 cents per regel.

Dit blad verschijnt om de 14 dagen, onder bescherming van het Provinciaal Genootschap voor geschiedenis en oudheidkunde in Limburg.

De nadruk van artikels, buiten toestemming der schrijvers, is verboden.

Abonnementen, brieven en mededeelingen te bezorgen bij den uitgever de „*Courrier de la Meuse*“ Vrijthof, Maastricht.

Abonnementen worden eveneens ontvangen bij alle postkantoren en boekhandelaren.

Wie schonk aan het Kapittel van O. L. Vrouw te Maastricht de kerk van St. Pieter?

De *Beredeneerde Inventaris der oorkonden en bescheiden van het Kapittel van O. L. Vrouwekerk te Maastricht*, uitgegeven door M^r. G. D. Franquinet, bevat in Deel I, bl. 8, eene Bul van Adrianus IV, gegeven den 3 Januari 1157 volgens den nieuwen stijl 1158, waarmede ook de 6^e Indictio en het 4^e jaar van Adriaan's Pauschap, welke in de dagteekening voorkomen, overeenstemmen, waarbij de Paus de kerk van O. L. Vr. in hare bezittingen bevestigt en deze onder de bescherming van den H. Stoel neemt. Onder deze bezittingen wordt ook genoemd de kerk van St. Pieter bij Maastricht, met de tiende aldaar.

In de belangrijke noten, waarmede de heer Franquinet deze Bul verrijkt heeft, bespreekt hij ook de vraag, wie gemelde schenking gedaan heeft, en haalt ter opheldering daarvan drie oude Obituarيا van het Kapittel aan, welke onder den 24 Augustus als schenker van St. Pieters kerk noemen Mezo, Nezo of Nozo, *episcopus*. De geleerde schrijver vermoedt dat Mezo of Nezo dezelfde naam is als Wazo, doch merkt daarbij op, dat hier niet de bisschop van Luik, maar den 8 Juli overleed. Om deze moeielijkheid op te lossen, gist hij verder dat in gemelde Obituarيا de verkorting *epi* (van *episcopi*, bisschop) eene schrijffout is voor *epi* (de verkorting van *prepositi*, proost), en besluit vervolgens dat de bedoelde schenker de Luiksche aartsdiaken Wazo was, die werkelijk op den aangehaalden dag, 24 Augustus, stierf en misschien proost van O. L. Vrouwe-Kapittel was.

Ik vermeen dat de vraag zich op eenvoudiger wijze oplost, en dat de schenker van Sint-Pieter aan O. L. Vr. kerk geen andere is dan de bisschop van Luik, Nithardus, die in 1039 de lichamen der HH. Monulphus en Gondulphus, Bisschoppen van Maastricht, in St Servaas-kerk verhieft, en in 1042, na een bestuur van vier jaren overleed. Nithardus toch werd oudtijds bij verkorting ook Nizo genoemd: dit blijkt uit de *Gesta abbatum S. Laurentii*, aangehaald bij Fisen *Hist. eccl. Leod.* 2^e uitgave, 1^e deel, bl. 180; nu is, terwijl het verschil tusschen Mezo of Nezo en Wazo nog al in het oog vallend is, tusschen Nezo en Nizo een onderscheid nauwelijks merkbaar, en de schenker van Sint-Pieter zal derhalve wel geen andere zijn dan de bisschop Nithardus, verkort Nizo, waardoor dan ook de veronderstelling dat *prepositi* met *episcopi* zou verwisseld zijn, overbodig is.

Daarenboven stierf Nithardus, volgens de looden plaat,

in 1567 in zijn graf gevonden en bij Chapeville, *Gesta Pontificum*, t. I, bl. 279 vermeld, den 24 Augustus (VIII kalendas Septembris), welke dag door de Obituarيا als de sterfdag des schenkers wordt aangegeven.

Wel leest Foullon, *Hist. Leod.* t. I, bl. 226, den 16 Augustus (XVII kalendas Septembris), doch boven Foullon, die slechts een afschrift, hoe nauwkeurig dit ook moge verondersteld worden, van de tamelijk versleten looden grafplaat vóór zich had, verdient Chapeville, die de origineele plaat zelve in zijn bezit had, en die verzekert dat hij ze *woordelijk en letterlijk* (verbatim et literatim) wedergeeft, ongetwijfeld de voorkeur.

Voegen wij hier nog bij, dat het dorp Sint-Pieter, volgens eene oorkonde van Bisschop Hugo II van Luik, uit het jaar 1296 (vermeld bij Ghesquièrre t. I, p. 271), *oudtijds het erfdeel van den H. Lambertus was*, en aan de Kathedraal toebehoorde, dan kon wel geen andere dan de Bisschop over de kerk van St. Pieter beschikken.

St. Odiliënberg.

M. WILLEMSSEN.

Reuver of „de Ruiver.“

Medegedeeld door A. van Beurden.

Slot.

Hebben we in een vorig artikeltje de school en de kerk van Reuver behandeld, waarbij we den naam van den Z. E. W. H. van den Broek verzuimden te noemen, die toch ook zooveel voor Reuver en zijne school deed, thans willen we een enkel woord wijden aan de opluistering van de kerkelijke diensten en plechtigheden door de verschillende vereenigingen.

Door eendracht worden kleine dingen groot, is een oud-Hollandsch spreekwoord, dat ook hier tot zijn recht kwam.

Overall wordt in Limburg met ijver gevolg gegeven aan de oproeping, om den kerkzang in eere te herstellen, in zijne oude, schoone oorspronkelijkheid.

Wat is dan ook treffender en hartverheffender, tot verheven gevoelens meer opwekkend, dan 't schoone kerkgezang.

Dat ruischen van die godgewijde liederen, in hunne sobere reinheid, met hun volle klankenrijkdom, klinkt als een taal uit den Hooge. Het hart verheft zich, de geest stijgt denkende naar boven en de werelche gedachten maken plaats voor diep godsdienstige gevoelens, die aangrijpend op 't gemoed werken. Muziek voert den geest op, vooral de Gregoriaansche muziek; terecht steunt men

daarom ook overal de vereenigingen en zangkoren, die zich op de beoefening daarvan toelaggen.

Het Gregoriuskoor van Reuver hebben we meer dan eens met genoegen gehoord, en we dachten toen aan 't „Eendracht maakt macht.” Door eenheid en oefening kwam men hier tot goede resultaten; moge 't zoo overal gaan!

De St. Ambrosius- en St. Lambertus vereenigingen dragen er steed ook 't hunne toe bij, om de kerkelijke plechtigheden op te luisteren.

Zeer aan te bevelen is de spaarkas, waaruit zieken ondersteund worden.

Het fanfaregezelschap mogen we natuurlijk niet onvermeld laten. 't Speelt evenals de talrijke Limburgsche zuster-vereenigingen er lustig op los en brengt veel tot de gezelligheid bij.

Reuver zal ook zijn klooster krijgen naast de kerk.

Alvorens voorloopig over „den Ruiver” de causerie te sluiten, moeten we nog eene bijzonderheid vermelden, die kort bij 't dorp te zien is.

't Is eene groote vierkante oorlogschans, vroeger met grachten en wallen voorzien. Ze is een van de vele, die als in ééne groote linie zich over de Maas voortzetten in de richting van Weert. Zij dienden, zooals reeds vroeger bij andere dorpen meermalen opgemerkt is, ter berging van vee en have, voor de vervolgde landlieden.

Dergelijke excursies zijn thans voor de Reuversche ingezetenen niet meer noodig. Ongestoord kunnen ze zich op hun bedrijf toelaggen, wat ze dan ook ter dege doen.

Zelfs de kastelein aan de statie, die op zijn bord anonceert, dat hij „Niemans rijtuigverhuurder” is, vervoert u evengoed als ieder ander en wel flink en goedkoop.

Venray of „Rooy”.

Venraj, het grootste dorp van Limburg, het noordelijkste langs den linker Maasoever, is van ouden datum.

In 1224 komt het voor als Rhodhe, in 1490 als Rade, in 1500 als Rode en in 1550 als Venrode. Om zijne oudheid boven alle bedenking te stellen, behoeven we onze schets uit het heden en verleden van „Rooy” alleen te beginnen met het aandoenlijk verhaal van 't afscheid der H. Oda in de VIII eeuw, van haar geliefd dorp. Reeds toen had Venray zijne aantrekkelijkheid, en was ook alles rondom 't dorp nog niet ontgonnen en wisselden moerassen met kale heiden en wild-groeiende bosschen af. Langs de „Rode” of den weg door het „Ven” hadden zich vele nijvere landbouwers nedergezet en vormden een dorp. St. Oda, die thans nog innig vereerd wordt, was eene dochter uit een koninklijk schotsch geslacht. Zij toog ter bedevaart naar Luik, naar 't lichaam van St. Lambertus, met verlof harer ouders, en hoopte daar hare blindheid genezen te zien. Zij herkreeg haar gezicht, en reisde verder naar Rome en toog vervolgens naar Peellant. Zij woonde te Venray met een dienaar en twee jonkvrouwen, in den tijd dat Sint Hubertus gestorven was. Zij voorzeide toen, dat hare woning tot een nonnenklooster zou worden, 'tgeen later bewaarheid geworden is. Op die plaats rijzen nu de wijsde gebouwen van 't klooster Jerusalem.

Door 't oorlogsgewoel woonden te Venraj „hyden uit Wickrade,” die de H. Oda zeer lastig vielen. Lang verdroeg zij den overlast, maar was eindelijk gedwongen weg te trek-

ken uit Venray, om de moeielijkheden te ontgaan. Dat ging haar aan het hart, en toen zij tusschen Venray en Merselen op een hoogen heuvel gekomen was, keerde zij zich om en wierp een laatsten, weemoedigen blik op 't dorp, waar zij zoo gaarne vertoefd had. Zij zonk op hare knieën en bad vurig om zegen over Venray.

Die zegen was vruchtbaar voor 't dorp, en 't volk noemt den dezen heuvel den „omsienden bergh” en plaatste er weinig tijds daarna een kruis ter memorie.

In 1422 begonnen drie godvruchtige dochters het kloosterleven op de plaats, waar de H. Oda eens woonde; de bisschop van Luik, Ludovicus de Bourbon, gaf haar toestemming daartoe. In 1465 werd de regel van den H. Augustinus ingevoerd. In het jaar 1588 trok Maarten Schenck, de woeste krijgsoverste van Blyenbeek, door Venray naar Horst. Beide dorpen hadden hem schatting geweigerd. Daarom stak hij Venray bijna geheel in brand en spaarde alleen het klooster Jerusalem. Eene zijner tantes was daar non geweest, daarom was hij er vroeger steeds goed ontvangen geworden; uit erkentelijkheid spaarde hij 't klooster. In 1802 werden de nonnen uit het klooster verdreven. In 1838 namen een achttal Ursulinen, komende van Tildonck, de oude gebouwen van het voormalige klooster in, die door den Rector waren aangekocht en bij testament tot een dergelijk instituut vermaakt waren. Thans is in de gebouwen een bloeiend instituut gevestigd. Voor eenige jaren werd 't aanmerkelijk vergroot en na den grooten brand van 1888 verrees 't gebouw nog schooner dan vroeger uit de asch. Wie iets meer van de geschiedenis des kloosters wil weten, raadplege de navolgende bronnen:

1° Knippenberg, Hist. Duc. Gêlr. pag. 116 en 193. 2° Kersten, journal histor. tome V pag. 362. 3° Dietsche Warande MVII, 27 en 105. 4° Poell, Beschr. Limburg bl. 283. 5° de manuscripten, in het klooster berustende.

Sinds het jaar 1647 vindt men te Venray nog een ander klooster, dat der Franciscanen, aan het einde des dorps, ter linkerhand als men naar Horst gaat, gelegen. De kerk, aan de gebouwen vast verbonden, is toegewijd aan O. L. V. van de Zeven Weeën.

„Den lesten dagh van Juni 1647, gaven de schepenen van Venray aan de paters verlof tot het bouwen van hunne timmerarie, onder voorbehoud, dat de paters en hanne opvolgers niets zouden doen 'tgeen tot last of ondiens der gemeente, de kerk of de armengilden zou zijn. De paters beloofden deze conditiën te onderhouden. Harman Lysens teekende de akte als provinciaal, Gulielmus Fabri als gardiaan van Weert en Petrus Verberckt als pastoor.

Het klooster bleef voortbestaan tot 1801. De Fransche baanvegers verdreven de kalme Franciscanen en den 15 September dezes jaars verlieten de geestelijken hunne woning. Gardiaan was toen Mathias Houben van Sevenum, (geb. 1746, gest. 1804). Toen de vervolging een weinig bedaarde, huurden eenige paters van de Regeering het klooster en bleven er in wereldsch gewaad tot 1820 in wonen. Op den 5 April 1820 werd het klooster als domeingood te Roermond verkocht. Johanna Driessens, weduwe van Albert van den Boogaert, kocht het aan voor 5000 gulden.

In 1837 werd in de kloostergebouwen een collegie door wereldsche geestelijken opgericht, doch in 1844 betrokken de Paters weder het kloostergebouw.

Een gymnasium, dat ook nu nog in een nieuw gebouw,

itgaan. Dat ging ray en Merselen zij zich om en dorp, waar zij nieën en bad vu-

n't volk noem- en plaatste er

ters het klooster- woonde; de bis- naar toestemming Augustinus inge- mck, de woeste- naar Horst. Bei- Daarom stak hij leen het kloos- r non geweest, ngen geworden; n 1802 werden 338 namen een le op de gebou- oor Rector dergelijk insti- een bloeiend 't aanmerkelijk verrees 't ge- Wie iets meer 1, raadplege de

16 en 193. 2° Dietsche Wa- burg bl. 283. 5°

nog een ander des dorps, ter De kerk, aan 1 O. L. V. van

schepenen van an hunne tim- hanne opvol- dienst der ge- De paters be- in Ly- s tee- i als dian

De Fransche en den 15- ten hunne wo- van Sevenum, g een weinig Regeering het tot 1820 in- oster als do- briessens, we- het aan voor

collegie door 44 betrokken- bouw gebouw.

egenover 't klooster gelegen, gevestigd is, was in 1652 opgericht onder den deken Petrus Verberckt, met toestemming des Bisschops en toegewijd aan St. Catharina.

Nog een ander klooster bestond kort bij Venray in Oostrum. De gebouwen lagen naast de nog bestaande kapel en hadden eene vrij groote uitgebreidheid. De meesten zijn echter thans afgebroken en verdwenen. De molen, die aan de beek daarachter ligt, en thans nog aan het raadslid Camps behoort, is van die gebouwen nog over.

Johannes van Broichhuysen, ridder, heer te Geisteren en Loe, Geldersch legeraanvoerder, stichtte in 1450 twee kloosters, dat der Carmelieten in Zaltbommel en een ander van reguliere kanoniken, in zijn gebied Oostrum. Hij wees de middelen aan waaruit eene kapel gesticht kon worden. Hij schonk aan het klooster den hof te Mackum (Makken) bij Vierlingsbeek en een hofstede ter Maesen bij Kevelaer; daarbij nog de novaaltieden van Oostrum en 4000 Rhijn- sche guldens.

In het jaar 1458 heeft de prior van Gaesdonck Helmicus van Wesel tot eersten prior van 't Oostrumsche convent aangezesteld Heer Hendrik van Erp; deze heeft broeders aangewonnen en 11 of 12 jaar te Oostrum gewoond. In 1468 verlegde hertog Adolf van Gelre het klooster naar Maria-Sande bij Straelen, zoodat het ledig bleef tot 1474. In dit jaar heeft Heer Peter van Gulick, prior van Maria-Sande en Heer Derick van Achelen, pater van Well, het klooster weer opnieuw ingericht tot een vrouwenklooster.

Op den 12n Januari 1597 gaf de Bisschop van Roermond, Hendrik Cuyck, toestemming tot de vereeniging van het gesticht der reguliere zusters van den H. Augustinus te Well met dat derzelfde orde te Oostrum. De inkomsten van het klooster Well waren niet meer toereikend en de woelige tijden en de strooperijen der zich in den omtrek bevindende Staatsche soldaten maakten hun verblijf te Well onveilig. Het gebouw te Well lag vlak aan de Maas.

De laatste rector van het klooster was Wilhelmus Eymaels, geboren te Heythuizen in 1754, te Geisteren gestorven in 1822. Ook dit klooster werd op den 15 September 1802 opgeheven. De laatste Ew. moeder stierf ook te Geisteren.

De kapel van Oostrum is gewijd aan O. L. V., wier miraculeus beeld sinds eeuwen en eeuwen vereerd wordt. Met veel smaak is de kapel gerestaureerd en van verbrande vensters voorzien. Eigenaardig is eene schilderij der bedevaart, die in de kerk hangt en door een Venraysch kunstenaar vervaardigd is.

Kort bij 't dorp liggen nog de overblijfselen der grachten van de burcht Spraland. Dit kasteel was in 1357 in het bezit der heeren van Appeltern, maar is reeds voor eeuwen en eeuwen verdwenen. Geisteren, Oostrum en Spraland vormden ééne heerlijkheid.

Maar ook deze heerlijkheid loste zich op in 't Fransche rijk. De Franschen schaften al die rechten af en vereenigden alles onder de heerschappij der eenige en ondeelbare Republiek.

Uit de aantekeningen in 't kerkarchief blijkt 't dat die Franschen echte bemoeiallen waren; een brief van den maire van Horst aan den maire van Venray is aanwezig, waarin gewezen wordt op het keizerlijk decreet van 4 April 1806, dat gebod om iederen catechismus, die niet volgens het keizerlijk bevel ingericht was, in beslag te nemen. In Venray zal men zich daar al heel weinig aan gestoord hebben.

Eenige eeuwen vroeger zelfs heeft 't dorp weinig aan de

woelingen der 16e eeuw op Golsdienstijg gebied medege- daan. Trots alle belemmeringen bleef het trouw aan 't oude voorvaderlijke geloof.

Toch lieten de staten van Holland geen middelen onbe- proefd om de Venrayschen tot de Staatskerk te bekeeren.

Als zoodanig moet ook beschouwd worden de memorie van 19 Maart 1634 die de door Frederik Hendrik benoemde gecommiteerden zonden aan de Staten van het overkwartier. Onder no. 5 wordt opgemerkt dat „insgelijks drie pre- dikanten en kosters op jaarwedden van 400 gulden voor „de predikanten en 120 gulden voor de kosters, die tevens „bekwaam zijn omme die jeught in 't lesen en de schrijven „te onderwijzen, zullen aangesteld worden in de dorpen „Venray, Horst en Blitterswijk”; onder no. 6 dat „in de „voornoemde dorpen geschikte woningen voor de kerk- en „schooldienaren zullen worden aangewezen.”

Of men succes had met 't uitzenden van die voorposten is niet bekend: wel weten we, dat in 1652 na den Munster- schen vrede, toen het Overkwartier weer onbetwist onder Spanje kwam door de Franciscanen een gymnasium opge- richt werd, toegewijd aan de H. Catharina gelijk wij hier- voor zagen.

In dien tijd richtte de magistraat nog andere scholen op. Den 26 October 1655 verklaart de Geheime Raad des Koning een schrijven ontvangen te hebben van de Staten van het Overkwartier, waarbij te kennen gegeven wordt dat de ma- gistraat vijf scholen heeft opgericht, om onderwijs aan de jeugd te geven en haar tot toelating tot de universiteit voor te bereiden.

Hierin vergisten zich de Staten, 't zij met opzet, 't zij on- wetend, want slechts een der scholen, het gymnasium, diende daartoe.

't Was wellicht uit jaloezie, want de Staten verzochten niets meer of minder, dan dat de scholen gesloten zouden worden. Bij brieven van 2 Mei 1652 was aan den magistraat de bevoegdheid gegeven scholen op te richten met het doel om daarin alleen onderricht te doen geven in de Christelijke leer en 't schrijven.

De geheime Raad des Konings was echter niet zoo kort- zichtig, als de Gedeputeerden dit wenschten, maar bepaalde alleen dat het onderwijs daarin gegeven, zich niet verder dan de syntaxis mocht uitstrekken. Zij waren wellicht bang, dat de Venraijschen te geleerd zouden worden en de stedelingen over 't hoofd wassen zouden.

Toch kwamen er knappe, beroemde denkers en geleerden uit Venray voort en roemt Horst op zijne beide Merlo's Venray wijst op zijn vermaarden Jesuit Hensenius.

Wordt vervolgd.

V r a a g b a a k .

—o—

In verschillende streken van Limburg hadden de bewo- ners eertijds de vrijheid in bepaalde bosschen hunne nood- druft aan hout te halen. In de voorschriften dienaangaande heet het dat het recht van contrôle ophoudt zoodra het „stehlpeèrd” het erf opgereden is. Wat nu is een *stehlpeèrd*?

Th. D.